

מפעל של איש אחד

"חינו בשמחה, נוכחנו באנדרלמוסיה, קיוונו לגדולות, אך ידענו שניאלץ לחיות עם המצוקות הטורדניות, הקטנות". ישראל שנקר ורעייתו אן

ערן ברטל | רפרודוקציות: נאור רהב

א

ני מתהלך בתחושה ברורה שאני בר מול. נולדתי במקום הנכון ובזמן הנכון - בתקופה המעניינת והחשובה ביותר לעם ישראל. בנוסף, נפלה בחלקי הזכות להיות מעורב פעיל ומשפיע על מספר תהליכים היסטוריים חשובים הקשורים בתקומת ישראל. כך פתח ישראל שנקר ז'ל את סיפור חייו, שאותו החל לכתוב על פתקאות והלקי מחברות בשני העשורים האחרונים. לאותם ניירות הוא צירף מסמכים, תמונות וחלופת מכתבים עם אנשים ששמותיהם נשמעים לרבים מאיתנו בעיקר כמו רחובות, ורק המבוגרים יהיו שמרובר במחיי היישוב העברי בארץ. כשיצאתי לפני כשבועיים מבית העלמין נחלת יצחק בתל-אביב, בתום הלווייתו של שנקר, לא יכולתי שלא לתהות אם יש עוד אנשים כמותו. הרי אלמלא הפגישה בינינו יד המקרה, לא הייתי יודע שאיש כזה אכן היה. רק חלק מבין אלה שנחננו מפירות מאמציו באופן ישיר, היו מודעים לקיומו: לאחרים כמעט אין דרך ללמוד על האיש שעמד מאחורי הקמת גוש אמונים, שייסד מערך לשרדור אסירי ציון, שהיה מבוגר העיר וחולון היישוב שערייתקוה, שהיה הכוח המניע מאחורי מינוי משה דיין לשר ביטחון, ושהקים גרביים חשובים בתעשייה העברית. אם היה לציבור רמז כלשהו באשר לאיש ולמעשיו, הרי אלו רק המילים "נדרנו נדר לשתף עצמנו בבניין עם וארץ ישראל", שהתנסו על מפעל סמוך לכביש גדה.

בוויקיפדיה אין ערך הנושא את שמו של ישראל שנקר, או את שם אביו מרדכי. אין גם שלט 'נתרם על ידי' המנציח את שמו, ואין שלמי תודה בהקדמות של ספרים, למרות שהם תרמו רבות מעצמם ומכספם למגוון מטרות. אחד האזכורים הבודדים הוא בספרו של משה דיין 'אבני דרך: אוטוביוגרפיה': "ישראל שנקר ביקר אותי היום, הוא חושב שאני צריך להיות שר ביטחון וכי לדעתו אני צריך לפעול דרך התעשיינים", כותב שם דיין.

ישראל נולד בתל-אביב ב-18 באוקטובר 1926. "כבר כילד היה לי ברור לגמרי שעומדת להתרחות מדינה יהודית בארץ ישראל", כתב. "נוף ילדותי כלל אימוני ירי של ההגנה בחצר מפעל לודז'יה של הרוח של אבי, אייה שנקר ז'ל, הקמת תעשייה עברית, פעילות מחתרית לעלייה מברית המועצות - בה התחיל במרץ אבי והשאיר לי אותה כמורשת, וכמובן פעילות נמרצת להתיישבות".

הוא היה דור שלישי לתעשיינים גדולים. כבר בצעירותו הסביר לו אביו את ייעודו - להיות לוחם ותעשיין. מבחינת האב, מרדכי, שני התפקידים הללו היו חיוניים במידה שווה להקמת המדינה. ב-25 ביוני 1946, כשבנו שהה לתקופה באר"ב, שלח האב מכתב לחבר שם: "לחבר אליהו אפשטיין שלום וברכה", פתח. "בני ישראל כתב לי על קבלת הפנים החמה והעודה שאתה מגיש לו... הוא (ישראל) רחוק מאיתנו ואנחנו מודאגים לו, וטביעת עין של תלמיד חכם לא תהיה לדעתו. אין אנו כל כך מאושרים שהוא בחר דווקא באקרמיה. היינו הרבה יותר מאושרים לו היה לומד טקסטיל וארגון תעשייתי. שני דברים שהארץ זקוקה להם ושרדה פעולה מוכן בשבילי".

כששב ארצה, השתלב ישראל שנקר בניהול מפעל הטקסטיל המשפחתי, 'לודז'יה'. מאות עובדים הועסקו במפעל בחולון שייצא את תוצרתו למדינות שכנות ואף לארצות רחוקות יותר. נורמות הניהול שהנחיל שם אריה שנקר כללו שיתוף מלא של העובדים בהחלטות החברה. ישראל סיפר כי בעת שהותו בניוירוק פגש במקרה את אחת מעובדות הייצור של 'לודז'יה, שהתחנה עם יהודי-אמריקני והיגרה איתו אל מעבר לים. היא סיפרה לשנקר הצעיר כי השתלבה במפעל טקסטיל בניוירוק, וביקשה את עצמו בסכסוך שהיה לה עם הממונה עליה. בין היתר תהתה באוזניו אם כראי לה לפנות ל'יוניון' (איגוד העובדים) בעניין. "הסברתי לה שב'יוניון' יש כללים אחרים והם לא יתחשבו במצבה המשפחתי. זה לא 'לודז'יה", כתב ישראל.

בשנות ה-60 הקימה המשפחה את מפעל 'צינגל' לייצור צינורות השקיה. היקף המכירות של המפעל עמד על עשרות מיליוני דולרים, והוא נחשב ליצואן מצטיין. "לכל עובד בחברה היה ברור שהוא בא למפעל שמחויב לבניין הארץ - הרבה מעבר לרווחיות", כתב על כך ישראל. הוא עצמו השקיע את כליכולו בעבודה במפעל, ולא פעם חזר לביתו בשעות הלילה עם אחרוני העובדים שעובו. "באחד הביקורים שלי בבנק, מנהל הסניף קרא לי לחדרו ואמר לי שמצב החשבון שלנו מאפשר לי להחליף את המכונת הישנה שהייתה לי אז. אני לא רואית בזה צורך. חשוב יותר לפתח את המפעל", כתב לעצמו.

לפני כעשר שנים התקשר אליי שנקר. הוא ביקש לשוחח על דברים שכתבתי במקור ראשון, והביע אהבה גדולה לדעיון של העיתון, תוך שהוא מציין את סלידתו מהתקשורת הכללית. עניין אותי לדעת אם הוא, כמו שזכה לישראל חלק בהקמת היישוב העברי המתחדש בארץ, מאוכזב מהמצבאות הנוכחיות. "כל הביקורת שיש גם לי על הדרך שבה נעשו הדברים, מתגמרת נוכח המסר הברור והחזק של תקומת העם היהודי, הייתה תשובתו. "זה המסר החשוב ביותר שאני מתאוה להנחיל לחרות הבאים. כל יישכחו שחודף כל אסון וכאב יש תקומה. המסר הזה מתאוה באדם - באינדיבידואל - וביכולתו להשפיע ולעצב את סביבתו, גם בלי להשתיך למנגנונים, מפלגות ומוסדות". מאוחר יותר התחלנו לאסוף יחדיו את הפתקים שכתב למעין ספר זיכרונות. שנקר היה חצוי בשאלת הוצאה לאור של ספר כזה, מכיוון שהרבה עשוי להיראות כשחצנות - תכונה שהייתה רחוקה ממנו כרוח מורח ממערב. מאירך גיסא, הפריעה לו ההתרחקות הציבורית מהערבים שבשםם הוקמה המדינה. "צריך לקבל את העובדה שאנחנו היינו פה ונודיה פה לנצח, כל היתר הרבה פחות חשוב", נהג לומר. כמה מקטעי זיכרונותיו של ישראל שנקר, העתידים להיכלל בספר שידאה אור, מתפרסמים כאן לראשונה.

בעצם, הרבה מפעלים של איש אחד. התעשיין ישראל שנקר ז'ל, שמון הסתם לא שמעתם עליו מעולם, הספיק בחייו ליטול חלק משמעותי בפיתוח התעשייה בארץ, להקים באופן אישי יישובים ביהודה ושומרון, ולנהל מאבק פרטי וציבורי למען העלייה מרוסיה, תוך שהוא מתעמת עם הממסד הישראלי הפאסיבי. קטעים מספר זיכרונות שכתב, ועתיד לראות אור, מתפרסמים כאן לראשונה

17 ב-16

